

O'ZBEK VA INGLIZ ROMANCHILIGIDA AYOLLAR OBRAZINING LINGVOMADANIY TALQINI

Daminova Kumush Rustam qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Xorijiy til nazariyasi va amaliyoti kafedrasida o'qituvchisi

E-mail: kumushdaminova@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek va ingliz romanchiligida ayollar obrazining lingvomadaniy talqini qiyosiy asosda tahlil qilinadi. Ayol obrazi orqali milliy mentalitet, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy qarashlar ifodalanishi o'rganiladi. Tadqiqotda badiiy matnda qo'llanilgan lingvistik vositalar orqali ayol obrazining yaratilish mexanizmlari ochib beriladi. Shuningdek, o'zbek va ingliz adabiyotida ayol obrazining umumiy va farqli jihatlari aniqlanadi.

Kalit so'zlar: lingvomadaniyat, ayol obrazi, romanchilik, qiyosiy tahlil, madaniyat, gender, badiiy matn.

Annotation. This article examines the linguocultural interpretation of female images in Uzbek and English novels through a comparative approach. It explores how national mentality, cultural values, and social views are reflected through female characters. The study analyzes linguistic means used in literary texts to construct female images and identifies similarities and differences between the two literatures.

Key words: linguoculture, female image, novel, comparative analysis, culture, gender, literary text.

Аннотация. В статье рассматривается лингвокультурная интерпретация женских образов в узбекской и английской романистике. Анализируются национальные ценности и менталитет, отраженные через образ женщины. Проводится сравнительный анализ языковых средств формирования женского образа.

Ключевые слова: лингвокультура, женский образ, роман, сравнительный анализ, культура, гендер.

Kirish. Hozirgi zamon tilshunosligida lingvomadaniyat yo'nalishi til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini o'rganishga qaratilgan muhim ilmiy sohalaridan biri hisoblanadi. Til – bu nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning tarixiy tajribasi, mentaliteti va qadriyatlarini aks ettiruvchi madaniy hodisadir. Shu nuqtai nazardan, badiiy matnlar lingvomadaniy tadqiqotlar uchun muhim manba hisoblanadi.

Adabiyotda ayol obrazi alohida o'rin tutadi. U jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar, axloqiy qadriyatlar va madaniy stereotiplarni aks ettiradi. O'zbek va ingliz romanchiligida ayol obrazi turlicha talqin qilinishi ularning tarixiy rivoji, madaniy muhit va ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog'liq.

Mazkur maqolaning maqsadi — o'zbek va ingliz romanchiligida ayol obrazining lingvomadaniy xususiyatlarini aniqlash va ularni qiyosiy tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism. Ingliz va o'zbek romanchiligida ayol obrazi nafaqat badiiy-estetik hodisa, balki muayyan lingvomadaniy qatlamni ifodalovchi murakkab konsept sifatida namoyon bo'ladi. Har ikki adabiyotda ayol timsoli jamiyatning tarixiy taraqqiyoti, ijtimoiy qadriyatlari, milliy mentaliteti hamda til vositalari orqali shakllanadi va talqin etiladi. Shu bois ayol obrazini lingvomadaniy nuqtai nazardan tahlil qilish uning nafaqat xarakterini, balki milliy ongndagi o'rnini ham ochib berishga xizmat qiladi.

Ingliz romanchiligida ayol obrazi ko'pincha individualizm, mustaqillik va shaxsiy erkinlik g'oyalari bilan chambarchas bog'liq holda tasvirlanadi. Bu obrazlar til jihatidan erkin fikr, ichki monologlar, psixologik tasvirlar orqali ochib beriladi. Ingliz yozuvchilari ayolning ichki dunyosini yoritishda ko'proq metafora, simvol va psixologik leksik birliklardan foydalanadilar. Masalan, ayolning ruhiy holati tabiat tasvirlari, ranglar yoki mavhum tushunchalar orqali ifodalanadi. Bu esa ingliz madaniyatida shaxsning ichki kechinmalari va individualligiga beriladigan yuqori e'tiborni aks ettiradi.

O'zbek romanchiligida esa ayol obrazi ko'proq an'anaviy qadriyatlar, oila, sadoqat va sabr timsoli sifatida gavdalanadi. Lingvomadaniy jihatdan bu obraz milliy urf-odatlar, maqollar, iboralar va tasviriy vositalar orqali boyitiladi. Ayolga xos fazilatlar ko'pincha "mehribon ona", "vafodor yor", "sabrli ayol" kabi birikmalar orqali ifodalanadi. Til vositalarida hurmat va ehtiromni bildiruvchi birliklar keng qo'llanilib, bu o'zbek jamiyatida ayolga nisbatan mavjud ijtimoiy va axloqiy munosabatni ko'rsatadi.

Shuningdek, ingliz va o'zbek romanchiligida ayol obrazining nutqiy xususiyatlari ham sezilarli farqlarga ega. Ingliz adabiyotida ayol nutqi ko'pincha mustaqil, qat'iy va mantiqiy tuzilgan bo'lsa, o'zbek adabiyotida u ko'proq muloyimlik, kamtarlik va bilvosita ifoda bilan ajralib turadi. Bu farq lingvomadaniy muhit bilan bevosita bog'liq bo'lib, har bir xalqning kommunikativ xulq-atvorini aks ettiradi.

Bundan tashqari, ingliz romanchiligida zamonaviy davrga kelib ayol obrazi feministik qarashlar ta'sirida tubdan o'zgarib, jamiyatdagi tenglik, huquq va imkoniyatlar masalasini ko'taruvchi faol subyektga aylangan. O'zbek romanchiligida ham so'nggi yillarda ayol obrazi yangicha talqinda – ijtimoiy faollik, mustaqil fikrlash va o'z o'rnini topishga intilish ruhida tasvirlanmoqda. Biroq bu jarayonda milliy qadriyatlar bilan uyg'unlik saqlanib qolmoqda.

1. Lingvomadaniyat va ayol obrazi

Lingvomadaniyat til birliklari orqali madaniy ma'nolarni o'rganadi. Ayol obrazi esa lingvomadaniy birlik sifatida xalqning ayolga bo'lgan munosabatini ifodalaydi.

O'zbek adabiyotida ayol ko'proq quyidagi obrazlarda namoyon bo'ladi:

1.ona

2.sadoqatli turmush o'rtog'i

3.sabrli va mehribon inson

Bu esa o'zbek xalqining oilaviy qadriyatlari ustuvor ekanligini ko'rsatadi.

Ingliz adabiyotida esa ayol obrazida quyidagi xususiyatlar ko'proq uchraydi:

-mustaqillik

-shaxsiy erkinlik

-ijtimoiy faollik

Bu esa G'arb madaniyatidagi individualizm bilan izohlanadi.

2. Badiiy matnda lingvistik vositalar

Ayol obrazini yaratishda til vositalari muhim ahamiyatga ega.

Epitetlar:

O'zbek matnlarida: "mehribon ona", "sadoqatli yor"

Ingliz matnlarida: "strong woman", "independent lady"

Metaforalar:

Ayol ko'pincha go'zallik va nafislik timsoli sifatida tasvirlanadi.

Frazeologizmlar:

O'zbek tilida: "ayol – uy bekasi"

Bu milliy mentalitetni ochib beradi.

3. Qiyosiy tahlil (misollar bilan)

Masalan, o'zbek yozuvchisi Abdulla Qodiriyning asarlarida ayol obrazi (Kumush obrazi) sadoqat va poklik timsoli sifatida berilgan.

Ingliz adabiyotida esa Jane Austen romanlarida ayollar o'z taqdirini o'zi belgilovchi obraz sifatida tasvirlanadi.

O'xshashliklar:

Ayol markaziy obraz

Ruhiy kechinmalar chuqur tasvirlanadi

Farqlar:

O'zbek adabiyotida an'anaviylik

Ingliz adabiyotida erkinlik va individuallik

4. Zamonaviy yondashuvlar

Bugungi kunda globalizatsiya ta'sirida ayol obrazi yangicha talqin qilinmoqda. O'zbek adabiyotida ham ayol faqat oilaviy emas, balki ijtimoiy faol shaxs sifatida tasvirlanmoqda.

Ingliz adabiyotida esa feministik yondashuv kuchayib, ayol huquqlari va tenglik masalalari asosiy mavzulardan biriga aylangan.

Xulosa. O'zbek va ingliz romanchiligida ayollar obrazining lingvomadaniy talqini ularning madaniy va milliy xususiyatlarini yaqqol aks ettiradi. Til vositalari orqali yaratilgan obrazlar jamiyatdagi stereotiplar va qadriyatlarni ochib beradi. Qiyosiy tahlil esa har ikki adabiyotning o'ziga xos tomonlarini aniqlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jane Austen. *Pride and Prejudice*. London: T. Egerton, 1813.
2. Charlotte Brontë. *Jane Eyre*. London: Smith, Elder & Co., 1847.
3. Virginia Woolf. *A Room of One's Own*. London: Hogarth Press, 1929.
4. George Eliot. *Middlemarch*. Edinburgh: William Blackwood & Sons, 1871–1872.
5. Abdulla Qodiriy. *O'tkan kunlar*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1926.
6. Cho'lpon. *Kecha va kunduz*. Toshkent: Sharq nashriyoti, 1936.
7. Oybek. *Qutlug' qon*. Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti, 1940.
8. O'tkir Hoshimov. *Dunyoning ishlari*. Toshkent: Sharq nashriyoti, 1982.
9. N. Mahmudov. *Til va madaniyat*. Toshkent: Fan nashriyoti, 2010.
10. V. A. Maslova. *Lingvokulturologiya*. Moskva: Akademiya, 2001.
11. Edward Sapir. *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, 1921.
12. Benjamin Lee Whorf. *Language, Thought, and Reality*. Cambridge: MIT Press, 1956.
13. George Lakoff va Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
14. Deborah Tannen. *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York: Ballantine Books, 1990.
15. Simone de Beauvoir. *The Second Sex*. Paris: Gallimard, 1949.